

Fecr Yayınları: 444

ALGI VE GERÇEKLİK ARASINDA
Hz. ALİ

Gencal ŞENYAYLA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ağustos 2021

ISBN: 978-625-7879-87-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ALGI VE GERÇEKLİK ARASINDA

H_z. ALİ

Gencal ŞENYAYLA

Ankara 2021

Gencal ŞENYAYLA

1973 yılında Erzurum'un Olur ilçesi Karakoçlar (Pulur) Köyü'nde dünyaya geldi. İlköğrenimini köyünde (1983), hafızlık eğitimini (1986) Rize Kendirli Köyü'nde tamamladı. İmam-Hatip Lisesi orta kısmını Rize'de, lise kısmını Bilecik'te okudu (1995). Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Lisans (2000) eğitimi aldı. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında "*Mŕriklerin Hz. Peygamber ve Müslümanlara Karşı Uyguladıkları Boykot Olayı*" adlı teziyle Yüksek Lisansını (2008), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında "*Hayatı ve İlk Dönem İslam Toplumundaki Yeri Açıısından Hz. Ali*" adlı teziyle de Doktorasını tamamladı (2016). 1993-2018 yılları arasında Diyanet İŖleri Başkanlığında Müezzin Kayyum, İmam-hatip, Vaiz, İl Mft Yardımcısı, İlçe müftüsü olarak görev yaptı. 2018 Ağustos ayı itibariyle Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümünde đretim yesi olarak göreve başladı ve halen bu görevini sürdürmektedir. Arapça ve İngilizce bilen Gencal Şenyayla, evli ve iki çocuk babasıdır.

Yayımlanmış Kitapları:

- *Mŕriklerin Hz. Peygamber ve Müslümanlara Karşı Uyguladıkları Boykot Olayı*, Boy Yayınları, Denizli 2018.
- *Hz. Subeyb-i Rmi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2019.
- *Alđı ve Gerçeklik Arasında Hz. Ali*, Fecr Yayınları, Ankara 2021

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ -----	9
KISALTMALAR -----	13
GİRİŞ -----	15

BİRİNCİ BÖLÜM

MEKKE DÖNEMİNDE HZ. ALİ -----	19
1. İslam Öncesi Dönemde Hz. Ali -----	19
1.1. Nesebi ve Ailesi -----	20
1.1.1. Ebû Tâlib -----	22
1.1.2. Fâtıma bint Esed b. Hâşim -----	24
1.1.3. Tâlib -----	25
1.1.4. Akil b. Ebî Tâlib -----	25
1.1.5. Ca'fer b. Ebî Tâlib -----	26
1.1.6. Fâhite (Ümmü Hânî) -----	28
1.2. Doğumu ve Çocukluğu -----	29
1.3. İsim, Künye ve Lakapları -----	34
2. İslami Dönemde Hz. Ali -----	46
2.1. Müslüman Olması -----	46
2.2. Hz. Peygamber'in Himayesindeki Yaşamı ve Gençliği -----	51
2.3. Boykot Yıllarında Hz. Ali -----	59
2.4. Hz. Ali'nin Mekke Dönemi İslam Tebliğindeki Yeri -----	61
2.5. Hicret ve Hz. Ali -----	66
3. Mekke Döneminde Toplumsal Alanda Hz. Ali -----	76

İKİNCİ BÖLÜM

MEDİNE DÖNEMİNDE HZ. ALİ -----	83
1. Hicret Sonrası İlk Yıllarda Hz. Ali -----	84
1.1. Muâhat (Kardeşleştirme) Olayı ve Hz. Ali -----	84
1.2. Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma ile Evliliği ve Aile Reisliği -----	89

1.3. Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma'dan Olan Çocukları-----	98
1.3.1. Hasan -----	98
1.3.2. Hüseyin -----	100
1.3.3. Muhassin -----	102
1.3.4. Zeynep -----	102
1.3.5. Ümmü Külsûm -----	104
1.4. Hz. Fâtıma Dışındaki Evlilikleri -----	108
1.4.1. Ümâme bint Ebî'l-Âs -----	108
1.4.2. Esmâ bint Umeys -----	109
1.4.3. Ümmü'l-Benîn bint Hizâm b. Halid el-Kilâbiyye ---	110
1.4.4. Havle bint Ca'fer el-Hanefî -----	110
1.4.5. Leyla bint Mes'ûd el-Hanzeliyye (et-Temîmiyye)---	110
1.4.6. Ümmü Habîbe bint Rebîa b. Büceyr -----	111
1.4.7. Ümmü Saîd bint Urve b. Mes'ûd es-Sekafî -----	111
1.4.8. Muhayyât bint İmru'l-Kays b. Adıyy el-Kelbiyye ---	111
1.5. Hz. Fâtıma Dışındaki Eşlerinden Olan Çocukları -----	112
1.5.1. Muhammed b. Hanefiyye -----	112
1.5.2. Abbâs, Ca'fer, Osman, Abdullah -----	113
1.5.3. Ubeydullah, Ebû Bekir -----	113
1.5.4. Ömeru'l-Ekber, Amr, Rukayye -----	113
1.5.5. Muhammed el-Evsat -----	114
1.5.6. Ca'feru'l-Eşğar, Ümmü'l-Hasen, Remletu'l-Kübra, Ümmü Külsûm -----	114
1.5.7. Yahya, Avn -----	114
1.6. Cariyelerinden Olan Çocukları -----	114
2. Medine Toplumunda Siyasî, Sosyal ve Askerî Alanlarda Hz. Ali	115
2.1. Siyasî ve Sosyal Alanlarda Hz. Ali -----	116
2.2. İdarî Görevleri -----	117
2.3. Askerî Alanda Hz. Ali -----	123
2.3.1. Hz. Ali'nin Katıldığı Gazveler ve Kahramanlığı-----	123
2.3.1.1. Bedir Savaşı -----	125
2.3.1.3. Hendek Savaşı -----	132
2.3.1.4. Benî Kurayza Gazvesi -----	135

2.3.1.5. Benî Mustalik (Müreyysi) Gazvesi -----	136
2.3.1.6. Hudeybiye Antlaşması ve Hz. Ali-----	139
2.3.1.7. Hayber Gazvesi -----	140
2.3.1.8. Mekke'nin Fethinde Hz. Ali-----	147
2.3.1.9. Huneyn Gazvesi-----	151
2.3.2. Hz. Ali'nin Komuta Ettiği Seriyeler -----	154
2.3.2.1. Benî Sa'd b. Bekr Seriyesi -----	155
2.3.2.2. Tayy Kabilesi Seriyesi -----	156
2.3.3. Hz. Ali'nin Etkin Olduğu Diğer Önemli Olaylar ---	165
2.3.3.1. Negrân Hristiyanları Heyeti ve Hz. Ali -----	165
2.3.3.2. Tebük Gazvesi ve Hz. Ali'nin Medine'de Bırakılışı -----	167
2.3.3.3. Müşriklere Verilen Ültimatom (Berâe Suresinin Duyurulması) ve Hz. Ali-----	168
2.3.3.4. Vedâ Haccı ve Hz. Ali-----	171
2.3.3.5. Gadîr-i Hum Olayı ve Hz. Ali-----	172
3. Hz. Peygamber'in Vefatı ve Hz. Ali -----	179
3.1. Hz. Peygamberin Yıkanması, Kefenlenmesi ve Defni-----	179
3.2. Hz. Peygamber'in Vefatı ve Oluşan İdarî Boşluk -----	180
3.3. İlk Halife Seçimi ve Yaşanan Kırgınlık -----	184
4. Medine Döneminde Hz. Ali'nin Yeri ve Konumu -----	191
4.1. Hz. Peygamber Nezdinde Hz. Ali -----	191
4.2. Medine Toplumunu ve Sahabe Nezdinde Hz. Ali -----	193

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLK ÜÇ HALİFE DÖNEMİNDE HZ. ALİ -----	199
1. Hz. Ebû Bekir Döneminde Hz. Ali -----	199
1.1. Hz. Ebû Bekir'in Halifeliği Karşısında Hz. Ali-----	199
1.2. Askerî, İdarî ve Diğer Alanlarda -----	201
2. Hz. Ömer Döneminde Hz. Ali-----	208
2.1. Hz. Ömer'in Halifeliği Karşısında Hz. Ali -----	208
2.2. Siyasî, Askerî ve İdarî Alanlarda Hz. Ali -----	210

2.3. Hz. Ömer'in Şehid Edilmesi ve Şûra Teklifi Karşısında Hz. Ali -----	212
3. Hz. Osman Döneminde Hz. Ali -----	215
3.1. Şûra Olayı Süreci ve Hz. Osman'ın Halifelîği Karşısında Hz. Ali -----	215
3.2. Hz. Osman'a Yönelik Eleştirilerde Hz. Ali-----	217
3.3. Fitne Olayları ve Hz. Ali -----	221
3.4. Hz. Osman'ın Muhasara ve Şehit Edilmesi Sürecinde Hz. Ali -----	224
3.5. Sosyal, Askerî ve İdarî Alanlarda Hz. Ali -----	229
4. İlk Üç Halife Dönemi İslam Toplumunda Hz. Ali-----	230

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HZ. ALİ'NİN HİLAFETİ VE ŞAHSİYETİ -----	235
1. Halife Seçilmesi ve Karşılaştığı Problemler -----	235
1.1. Halifelîği Kabul Etmesi ve Cemel Savaşı-----	235
1.2. Muâviye ile Mücadelesi ve Sıffin Savaşı-----	247
1.3. Hz. Ali ve Tahkim Olayı -----	261
1.4. Hz. Ali ve Hâriciler -----	269
1.5. Hz. Ali'nin Şehit Edilmesi -----	276
1.6. Hz. Ali'nin Defnedildiği Yer -----	281
2. Hz. Ali'nin Şahsiyeti ve Kişisel Özellikleri-----	283
2.1. Hz. Ali'nin Şahsiyeti -----	284
2.2. Çevresiyle İlişkileri -----	287
2.3. Giyim Kuşamı ve Fiziksel Özellikleri -----	290
2.4. Ekonomik Durumu, Geçim Kaynağı ve Yaşam Standardı	294
2.5. Zühd ve Takvası -----	296
2.6. Vahiy Kâtipliği -----	298
2.7. Bilgisi, Bilgi Kaynağı ve Edebî Yönü-----	299
SONUÇ -----	305
KAYNAKÇA -----	307

ÖN SÖZ

İslam'ın inşa sürecinde Hz. Peygamber'in en büyük destekçileri, bazı akrabaları ile yakın arkadaşları olmuştur. Bu sebeple ilk dönem İslam tarihinin doğru anlaşılıp değerlendirilebilmesi için Hz. Peygamber ve yakın arkadaşlarının, tarihi kimlikleriyle sağlıklı bir şekilde tanınması büyük önem arz etmektedir.

İslam'ın ilk günlerinden itibaren Hz. Peygamber'e her türlü desteği veren bu kişiler hem yaşadıkları dönemde hem de tarihi süreçte Müslümanlar nezdinde seçkin kişiler olarak kabul edilip sevilmişlerdir. İlk nesil Müslümanlar olan sahabe nesline özellikle de Hz. Peygamber'in ailesine karşı oluşan bu sevgi, hiç değişmeden hatta artan bir şekilde bazen de suistimal edilerek günümüze kadar devam etmiştir ki bunun somut örneklerinden birisi Hz. Ali'dir.

Hz. Ali, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve aynı zamanda dava arkadaşlarının en önde gelenlerindedir. Bundan dolayı İslam tarihi açısından çok önemli bir şahsiyet olan Hz. Ali'nin ve ilk dönem İslam toplumundaki yerinin doğru bilinmesi önem arz etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'e ilk iman edenlerden biri olması, onun terbiyesinde büyümesi, onun için büyük fedakârlıklar yapması ve damadı olması gibi özellikleri, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber hayatta iken İslam toplumu nezdinde seçkin bir konuma gelmesini sağlamıştır.

Özellikle Hz. Peygamber'le akrabalığından dolayı Müslümanlar için önemli bir sima hâline gelen Hz. Ali, ölümünden sonra etrafında oluşturulan mitolojik ve kutsal bir anlatım örgüsü sebebiyle çoğu zaman tarihi kimliğinden uzaklaştırılmış ve mitolojik ve kutsal bir kimliğe büründürülmüştür. Böylece yüz-

yıllar içerisinde oluşup şekillenen bu değişik anlatımlar doğrultusunda farklı şekillerde Hz. Ali algıları ortaya çıkmıştır.

Hz. Ali'nin, bütün bu algıların ötesinde tarihî kişiliğiyle vefatına kadar, ilk dönem İslam toplumundaki yerinin temel İslam tarihi kaynakları doğrultusunda tespiti önemlidir.

Konunun öneminin yanı sıra Hz. Ali hakkında yapılacak ilmi çalışmalarda kaynak ve materyal temininin zor olduğunu da burada belirtmek gerekir. Çünkü yukarıda bahsettiğimiz şekilde Hz. Ali etrafındaki bu algıyı oluşturan gelenek, kaynak ve tarihî materyal belli boyutuyla bizim de başvuru kaynaklarımızı oluşturmaktadır.

Ayrıca hayatı hakkında bütün alan ve dönemlerle özellikle Mekke dönemiyle ilgili yeterli tarihî malumat bulunamadığı için Hz. Ali'nin tarihî kişiliğinin tespiti yapılırken, bazı noktaların açığa kavuşturulamaması gibi bir durumla karşı karşıya kalmaktadır. Böylesi durumlar karşısında dolaylı kaynak ve konular üzerinden hareket ederek sonuca varılmaya ve bu doğrultuda Hz. Ali'nin hayatı ve ilk dönem İslam toplumundaki yeri tespit edilmeye çalışıldı.

Çalışma boyunca yapılan tahliller ve ileri sürülen görüşler, bazen bir kısım araştırmacıların çalışmalarından yararlanılarak bazen de temel İslam tarihi kaynaklarının değerlendirilmesiyle ulaşılan kişisel kanaatler olmuştur. Yapılan değerlendirmelerde kişisel düşüncelerin ortaya konulması yolu izlenmiş olup, kişi ya da hiziplerin görüşlerini doğrulama veya çürütme yoluna gidilmemiştir.

Değerlendirmelerde ideolojik bir tutum veya mezhep takıntısıyla hareket edilmediği gibi, kişilerin tarihsel kimliklerinin ağırlığından etkilenmemeye özen gösterilmiştir. Yapılan değerlendirmeler ve ulaşılan sonuçlarda yanılma ihtimalinin her zaman mevcut olabileceğini söylemek gerekir. Zira ulaşılan kaynakların tahlili sonucu yapılan değerlendirmelerin, mutlak doğ-

rulardan ziyade doğru olduğu tahmin edilen çözümler olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Bu çalışma “*Hayatı ve İlk Dönem İslam Toplumundaki Yeri Açısından Hz. Ali*” başlıklı doktora tezimin gözden geçirilmiş ve sadeleştirilmiş halidir. Bu vesile ile doktora çalışmalarımda ve gerektiği her zaman yardım ve rehberliğini esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. M. Bahaüddin VAROL hocama özellikle teşekkür ediyorum. Yine çalışmanın mevdana gelmesinde görüş ve eleştirileriyle önemli katkıları olan Prof. Dr. M. Ali KAPAR, Prof. Dr. İ. Hakkı ATÇEKEN, Prof. Dr. Muhittin UYSAL hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Ayrıca doktora çalışmamın ders döneminde kendisiyle iki dönem başbaşa ders yapma bahtiyarlığına ulaştığım merhum Ahmet ÖNKAL hocamı rahmet ve minnetle yadediyorum ruhları şâd olsun.

Son olarak yayım aşamasındaki hassasiyetleri için Fecr Yayınları editörü Hüseyin NAZLIAYDIN’a ve tüm çalışanlarına ayrıca müteşekkirim.

Gencal ŞENYAYLA
Denizli 2021